№ 290 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1915

ԵՐԵՍՈՒՆԵՒՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 290

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ է ֆ ո ն № 2—53

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելէֆօն № 67

BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE VENISE St. LAZARE

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1916** Թ. ՀԱՄԱՐ

(45-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը 10 ռուբ.	10 ամիսը 9 ռուբ.	9 ամիսը 8 ռուբ.	8 ամիսը 7 ռուբ.	7 և 6 ամիսը 6 ռուբ.	Այնուհետեւ ամսական ՄԷԿ ռուբլի։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի և Հնդկաստանի բաժանորդները՝ 12 ռուբլի։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կոպ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներին խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԿՈՉ

„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ",

ստանալով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի օրհնութիւնը և հաւանութիւնը ու պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլտուութիւնը, իրան նպատակ դրած լինելով ըստ առաջին հերթի նպաստել Վասպուրական նահանգի վերաշինութեան գործին և հայ կամաւորական միլիցիայի պահպանութեան, որ պէտք է պաշտպանէ տեղական ժողովուրդը աւարառութիւններից և աւազակութիւններից,—սրանով կոչ է անում հայ փառակից և հայրենասէր հասարակութեանը՝ աջակցել իրան՝ գլուխ բերելու այդ կարեւոր և շինարար գործը։

Թող այս անգամ եւս, ինչպէս և միշտ, հայ ունեւոր ռուբլիներին միանան և շատանան հայ ժողովրդի լումաները և թող այս շինարար գործը նկատվելով ժողովրդական՝ հայ ժողովրդի ամեն մի անհատ չը խնայէ իր փոքրիկ լուման ձգելու ազգային այդ շինարար գանձանակի մէջ։

Դրամական նուէրները կարելի է ուղարկել կամ ուղղակի Յանձնաժողովի նախագահ Դաւիթ-խան Աւան-Իւզբաշեանի հասցէով

(Тифлисъ, ул. Петра-Великаго, собст. домъ, Давиду Богдановичу Аванъ-Юзбашеву Хану Сакнакскому), կամ գանձապահ Ալ. Մելիք-Ազարեանցի (Тифлисъ, Лермонтовская ул. соб. домъ) և կամ «Մշակի» միջոցով։

Նախագահ Յանձնաժողովի՝ Դաւիթ-խան Աւան-Իւզբաշեան
Փոխ-նախագահներ՝ Հ. Առաքելեան, բժշկ. Բ. Նաւասարդեան
Անդամ-գանձապահ՝ Ալ. Մելիք-Ազարեան
Անդամներ՝ Միք. Արամեան, Յ. Պարեան, Միք. Աթաբէկեան, Խաչ. Խաչատրեան, Ստեփան Սուլխանեան, Աւետիք Եզեկեան, Ստ. Մալխասեան (քարտուղար), Մ. Մինասեան։

(օ. մ.) առ. 915. 10—9

Օգուտ պատերազմից վնասվածների՝ առանձնապէս փախստականների եւ որբերի՝

„ՀԻԹԵՆԻ"

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

փառ. կազմ (սահմանափակ քանակութեամբ) արժէ 10 ռ., սովորական կազմով 3 ռ., իսկ անկազմ 2 ռ. 40 կ.։ Ճանապարհածախսը Նպաստամատոյց Ընկերութեան վրա։

10 օրինակից աւելի պահանջողներին կարելի է 10% զեղչ, դրամը վաղօրօք ուղարկելու պայմանով։

Դիմել՝ Тифлисъ, Обществу Вспомоществованія «ННАСТАМАТУЙЦЪ».

առ. 956. 5—3

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԿՈՄԻՏԷԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

աչքի առաջ ունենալով, որ Թիֆլիսում գտնվող Մուշի նորեկ գաղթականների մի խումբ գտնվում է վերջին ծայր անմխիթար դրութեան մէջ, որոշել է անմիջական օգնութեան գալ ի նկատի առնելով տօների մօտիկութիւնը, դիմում է հասարակութեան բարեհաճ աջակցութեան և խնդրում օգնել՝ ով ինչով կարող է և որքան կարելի է շուտ, որպէսզի նրանք եւս անմասն չը մնան այս ընդհանուր տօնից։

Նուէրներ՝ դրամ, հագուստեղէն, ուտելիք, շաքար, թէյ, մրգեղէն և այլն ընդունվում են ամեն օր Лермонтовская ул. №12, Օրիորդաց Կոմիտէի գրասենեակ—առաւօտեան ժամը 11—2-ը, երեկոյեան ժամը 6—7-ը։ առ. 963. 2-2

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՎԵՑԷՔ

„ԱՂԲԻՒՐԻՆ" եւ „ՏԱՐԱԶԻՆ"

Դեկտեմբերի № №-ը «ԱՂԲԻՒՐԻ» և «ՏԱՐԱԶԻ» արդէն լոյս են տեսել և նուիրված են Սեդրաք Մանդինեանի յիշատակին։ Նոր-Տարվայ «ԱՂԲԻՒՐԻ» և «ՏԱՐԱԶԻ» №№-ը ուղարկվելու են բացառապէս նրանց, որոնք 1916 թ. համար բաժանորդագրված կը լինեն։ «ԱՂԲԻՒՐ»-«ՏԱՐԱԶԻ» տարեկան բաժանորդագինը 10 ռ., արտասահման 40 շիլլինգ կամ 50 ֆր.։ Արտասահմանից դրամ ուղարկողները պէտք է վճարեն բանկային չէկով շիլլինգ կամ ֆրանկ գըված Պարիզի կամ Լօնդօնի բանկերից ստանալի։

Ապառիկ եւ մաս-մաս վճարող բաժանորդագին չի ընդունվում։

Փակված է գպրոցական աշակերտներին կէս գնով և «ԱՂԲԻՒՐԻ» տարեկան 1 ռ. բաժանորդագրութիւնը։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «АГБЮРЪ»-«ТАРАЗЪ», Direction «Agbür» «Taras».

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

առ. 13. 5—3

ԲԺԻՇԿ

Ղ. ՄԱՏՈՅԵԱՆՑ

Ընդունում է հիւանդներին ՆԵՐՔԻՆ և ԵՐԵԽԱՅՈՑ հիւանդութիւններից ամեն օր՝ երեկ. ժամը 5—7-ը, բացի կիրակի օրերից։ Սօլօլակ, Լերմօնտովսկայա փող. № 23.

առ. (հ. ու. կ.) 957. 50—2

ԲԺԻՇԿ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։

Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։
Երեկոյեան » 5—7-ը։

Бебутовская ул. № 26. 3-րդ օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։

առ. 959. 50 2

Ժողովրդական Տուն

(ՁՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ)

Շաբաթ, յունվարի 2-ին կը կայանայ

ԾԻԾԱՂԻ ԱՌԱԻՕՏ

I

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Ինչ է ֆուտուրիզմը» և ֆուտուր. ստ.։ Կը կարդայ պ. Ի. ԱՃԱՐԵԱՆԸ։

II

ԴԻՎԵՐՏԻՍՄԵՆՏ

Կուպլետ. «Վայ մեր օրին, մեր արևին», «Վայ-վայ, վոյ-վոյ», «Պատերազմ և մարդկութիւն», «Գութ և ճշմարտութիւն», «Որսկան», «Եթէ ուզում էք»։ Կուպլետ ռուսերէն՝ «Вилий мой, Вилий».

III

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Խաղամիջոցներին կը նուագէ լարային խումբը։

Տեղերի գները 50 կ.—4 կ.։

Սկիզբը ցեր. ժամը 11-ին։

Տոմսակները կարելի է ձեռք բերել Թատրոնի կասսայում, և կաֆէ «Արմաւիր» Պետրոս Գրիգորեանի մօտ Պուշկինեան պասաժի դիմաց։

Կազմակերպիչներ՝ ՎՐՈՅՐ և ՇԱՄԻՐԽԱՆ

Պատասխանատու կարգադրիչ՝ ԱՂ. Ս. ԱՐՈՒՇԱՆԵԱՆ

առ. 966. 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

նախկին օրդինատ. Մօսկվայի համալսարանի և ասիստենտ Բեռլինի համալսարա՛ի պրոֆ. Պօզնէրի։

Ընդունում է հիւանդներին միզասեռական, սիֆիլիսի եւ կաշուի հիւանդութիւններով՝ առաւ. ժամը 10—12, երեկ. ժամը 4—6։ Սօլօլակ, Բոտիչեվսկայա փող. սեփ. տուն, № 1, հրդեհաշէջների բնակատեղիի դիմացը, տելէֆօն 10-58.

առ. (հ. ու. կ.) 806. 50—23

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԷՎՄՕԹՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7-92.

առ. (ա. օ.) 896. 100 - 21

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նաքաքեան

(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան)

Վերադառնալով հանքային ջրերից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։

Ընդունում է ամեն օր՝ (առ. ժ. 1—2. / եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բոտիչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.

(ե. հ. կ.) առ. 634. 100—47

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, ֆարֆօրից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված միջոցով։

Ընդուն. 10—2 առաւ, 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։

(ա. օ.) առ. 959. 100—5

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Սակաւաթիւ օրինակներ հետեւեալ հրատարակութիւններից

1) ԹՈՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, Գր. Արծրունու, գ. 20 կ.
2) ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ, др. Гр. Арцруни, переводъ А. Аракелянца. . . . գ. 25 կ.
5) ВОСТОЧНЫЙ ВОПРОСЪ, др. Гр. Арцруни . . . գ. 05 կ.
6) ЭКОНОМИЧЕСКІЯ ПЕРСПЕКТИВЫ ВОСТОЧНОЙ АНАТОЛІИ, Ал. Калантаръ . . գ. 25 կ.
7) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ, Գ. Տէր-Ռուբինեանի, . . . գ. 20 կ.
8) ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐ. ՀԱՅՈՑ, Առ. Սարուխանի . . գ. 2 ռ. 50 կ.
9) ՀԱՅՔ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ 20-Դ ԴԱՐՈՒ ՍԿԻԶԲԸ, Արծրունու, . գ. 25 կ.

Վերոյիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։

(7) 0—7

ՊԼԱՏՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԸ

«Համակրութիւնն առանց գայրոյթի և գայրոյթն առանց գործնական քայլերի ունայն ու պարապ է»։

Ահա այն պատասխանը, որ տուել է Հիւս.-Ամերիկայի Միացեալ-Պետութիւնների նախկին նախագահ Թէօդոր Ռուզվէլտը, երբ նրան դիմում է եղել մասնակցելու հայանպաստ ժողովրդային գումարումներին։

Եւ, ճշմարիտ, ի՞նչ նպատակ ունեն ներկայումս այս և այն ժողովրդի, ժողովների համակրական ցոյցերը, վշտակցութիւնները կոտորվող, ջնջվող հայերի, հրէաների համար, բողոքներն այն գազանութիւնների դէմ, երբ այդ ցոյցերը և բողոքները որեւէ գործնական արդիւնք չեն տալիս։

Թիւրքիան դեռ այն, ժամանակ երբ վախ ունէր Անգլիայից, Ֆրանսիայից, Ռուսաստանից, կոտորում էր հայերին (1895—97 թ. ջարդերը), ոչ մի ուշադրութիւն չը դարձրեց բողոքների վրա, երբ տեսաւ որ կառավարութիւնները մտադիր չեն այդ բողոքներին գործնական կերպարանք տալ. «Բողոքեցէք ինչքան կամենաք,—ասում էր կարմիր սուլթանը,—իսկ ես կը շարունակեմ կոտորել հայերին»։ Եւ կոտորում էր առանց ումեւիցէ կողմից արգելքների հանդիպելու։

Այսօր Թիւրքիան աւելի նպաստաւոր պայմանների մէջ է գտնվում. Նա այլ եւս ոչ միայն վախ չունի Անգլիայից, Ֆրանսիայից, Ռուսաստանից, այլ և զօրավիգ և աջակից ունի Գերմանիայի, Աւստրիայի, Բուլղարիայի պէս պետութիւններ, հետեւաբար կոտորում է հայերին, որոնց դէմ և պատսպարութեան մեղադրանքն ունի անխնայօրէն։

Աշխարհիս մէջ մնում էր միայն մի հզօր պետութիւն, որ կարող էր կասեցնել մարդասպանի ձեռքը. դա Ամերիկան էր։ Բայց նա եւ գոհացաւ պլատօնական համակրութեամբ և ոչ մի գործնական քայլ չը կատարեց։

Եւ հասկանալի է նախկին նախագահ Ռուզվէլտի պատասխանը թէ՝ ունայն է այդ տեսական, պլատօնական գայրոյթը և համակրութիւնը։

Մենք հայերս պէտք է ինքներս հեռատեսութիւն ունեցած լինէինք գուշակելու այդ ամենը, իսկ գուշակել կարելի կը լինէր, եթէ մի փոքր ուսումնասիրէինք պատմութիւնը, անցեալը, փորձը։ . . . .

. . . .

Այսօր հայութեան համար այլ եւս ոչ մի նշանակութիւն չունեն այս և այն եւրոպական ժողովրդային գումարումները, միտինգների համակրական ցոյցերը, բողոքները, որոնք նոյն իսկ ծաղր և ծիծաղ են յարուցանում թիւրքերի և գերմանացիների մէջ։ Այսօր Հայաստանի և հայ ժողովրդի ամբողջ բաղդը, ապագան և վերականգնման յոյսը կախված է միայն մի հանգամանքից—դաշնակից պետութիւնների՝ Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի լիակատար յաղթութիւնից Գերմանիայի և Թիւրքիայի վրա։ Նոյն իսկ կիսատ, անկատար յաղթութիւնը չի փրկի Հայաստանը, որովհետև կիսատ, անկատար յաղթութիւնը կը պահպանի Թիւրքիայի գոյութիւնը, իսկ եթէ Թիւրքիան շարունակէ իր անկախ քաղաքական գոյութիւնը, նա, անշուշտ, այլևս մի հատիկ հայ չի թողնի Հայաստանում։

Ներկայ պատերազմի ելքից է կախված ճակատագրային հարցը—Հայաստանը վերջնականապէս ջնջված, թէ վերականգնելի։

Հ. Ա.

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՔԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 դեկտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Գալիպօլի թերակղզուց դաշնակից զօրքերն ամբողջովին հեռացան։

Գեներալ Մօնրօն տեղեկացնում է, որ Գալիպօլի թերակղզուց դաշնակից զօրքերը հեռացան աջողութեամբ. Բոլոր գաուբիցաները և թնդանօթները դուրս բերվեցին, բացի 17 անպէտք թնդանօթից, որոնց պայթեցրին դուրս գալուց առաջ։ Անգլիական կորուստները շատ աննշան են, իսկ ֆրանսիացիք կորուստներ չունեցան։

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն։ Լոյս դեկտ. 27-ի գիշերը Գալիպօլի թերակղզուց դաշնակից զօրքերը հեռացան բոլորովին՝ վաղօրօք մի քանի օր մանրազննին պատրաստութիւններ տեսնելուց յետոյ, անգլիական ու ֆրանսիական շտաբների համերաշխ գործողութեան համաձայն։ Արշաւազօրը դուրս եկաւ առանց որեւէ կորուստ ունենալու, դուրս հանվեց բոլոր սպառազինումը, բացի ֆրանսիական 6 ծովային թնդանօթից, որոնք անպէտք ճանաչվեցին այլ տեղում գործածելու համար։ Այդ թնդանօթները մտնում են այն 17 թւի մէջ, որոնց ոչնչացման մասին յիշված է անգլիական հաղորդագրութեան մէջ։

Թշնամին առ. ժամը 4-ին կրակ բացեց, երբ զօրքերն արդէն նաւ նստել վերջացրել էին։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ծովամերձ շրջանում մեր մի խումբ հետախոյզներ լոյս դեկտ. 26-ի գիշերը թիւրքերի ուժեղ կրակի տակ առգալով մօտեցան այն կամուրջին, որ միացնում է Արխավէի աջ ափը թշնամուց գրաւված կղզիներից մէկի հետ և, ոչնչացնելով կամուրջը, աջողութեամբ վերադարձան։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ.—Դեկտ. 27-ին թիւրքական մի մեծ շոգենաւ փորձեց Յարգրադ տանել Անատոլիայի քարածուխ. սակայն, նկատելով մեր ռազմանաւերին, փախաւ դէպի ափը։ Մեր ռազմանաւերի թնդանօթային կրակը ... ոչնչացրեց շոգենաւը։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱՔԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 դեկտեմբերի

ՑԵՏԻՆԻԷ.—«Պրէսս-Բիւրօն» հաղորդում է.

Արեւելեան զօրաճակատի վրա՝ Լեպէնացի մօտ՝ մենք առաջխաղացման ձեռնարկեցինք։ Կռիւը չափազանց կատաղի էր, սակայն կռւի դաշտը մնաց մեր ձեռքում։ Մեր կորուստները զգալի են, թշնամու կորուստները խոշոր են։ Կատաղի կռիւներ տեղի են ունենում Րօժայ-Բէրանա ուղղութեամբ, ուր թշնամու խոշոր ուժերին աջողվել է վերջնականապէս գրաւել Ուրեակը։ Մենք նահանջեցինք դէպի մեր դիրքերը Լէմնեցա գետի ձախ ափում։ Իպէկ-Րուգօվօ ուղղութեամբ արշաւող աւստրիացիք ամենուրեք վանվել են։

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՔԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Երէկ ամբողջ զօրաճակատի վրա ընդհանուր առմամբ հանգիստ անցաւ։

Գալիցիայում և Չէրնովիցից դէպի արեւելք թշնամին, կրելով մեր շեշտակի հարուածից ահագին կորուստներ և քշքշվելով իր ապարդիւն հակայարձակումներից, երէկ ամբողջ օրը ոչ մի ակտիվ գործի չը դիմեց։ Իսկ նրա թոյլ փորձերը՝ արգելք լինելու մեր զօրքերի աշխատանքներին, ոչ մի տեղ աջողութիւն չունեցան։ Մեր զօրքերը շարունակում են ամրանալ նոր գրաւած դիրքերում։

ՊԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Շամպանիում թշնամին գիմեց խիզախ յարձակումների ուժեղ թնդանօթաձգութեան պաշտպանութեամբ, արձակելով նաև խեղդող գազեր։ Ցերեկով ու գիշերով թշնամին փորձեց գործել չորս կենտրոնացած յարձակումներ 8 կիլոմետր երկարութեան ռազմաճակատի վրա։ Մեր կրակն ամենուրեք ցիրուցան արաւ հակառակորդին, կանգնեցնելով նրա յարձակումները։ Թշնամուն աջողվեց ժամանակաւորապէս գրաւել երկու կէտ մեր առաջին կարգի զօրացծի վրա

Մէնիլի բլրից դէպի հիւսիս-արեւելք, բայց եռանդուն հակայարձակումով մեր զօրքերը վանեցին նրան։

ԼՈՆԴՈՆ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ «Էդուարդ VII արքայ» զրահանաւը կպել է ականի և ջրասուզվել։ Մարդկային կորուստներ չեն եղել։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՒՐԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 դեկտեմբերի

ԱԹԷՆՔ.—Լրագիրները զանազան տեսով քննում են այն տեղեկութիւնը, թէ դեկտ. 26-ին Միտիլէնում դաշնակիցները կալանաւորել են աւստրո-ունգարական և գերմանական հիւպատոսներին և յունահպատակներին, որոնց ուղարկել են երէկ Մարսէլ։ Յունաց կառավարութիւնը բողոք յայտնեց։

ՊԱՐԻԶ.—Հելլէնական կօնգրէսը ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը.

Նախ՝ անհրաժեշտ է սախպել՝ յարգել Յունաստանի սահմանադրական պատութիւնը. երկրորդ՝ Յունաստանի շահերը պահանջում են հրաժարվել իր չէզոքութիւնից և հանդէս գալ համաձայնութեան պետութիւնների օգտին. երրորդ՝ կօնգրէսը կը դադարեցնէ իր գոյութիւնը միայն իր նպատակին հասնելուց յետոյ. իսկ մինչ այդ, իր լիազօրութիւնները յանձնում է գործադիր կոմիտէտի, յանձնարարելով նրան իրագործել կայացրված վճիռները։

Կօնգրէսի գլխաւորութիւնները ատորովելուց յետոյ, տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ, որի ժամանակ նախագահ Տրիանդաֆիլիդէսը ճառ արտասանեց, պատճառաբանելով կօնգրէսի կայացրած վճիռները, և յոյս յայտնեց, որ գաղութների ձայնը լսելի կը լինի նրանց, ում սահմանադրութիւնը պատասխանատու է դարձնում Յունաստանի ներկայ դրութեան համար, ով կանգ կառնէ այն վիհի առաջ, դէպի ուր տանում են յոյն ժողովուրդը։ Բէնակն ասաց, որ չը նայած պատերազմի բովանդակ աղէտներին, որոնցից Ֆրանսիան աշխատեց խուսափել, բայց և այնպէս ֆրանսիացիք Յունաստանի կողմն են, որին ազատել են արդէն մի անգամ թիւրքերից։ Պարիզի մամուլի միութեան նախագահ Դէլալէշը մատնանշեց, որ գերմանացիք անկասկած ձգտում են ոչնչացնել յոյն-լատինական ոգին։ Արտասանվեցին շատ ուրիշ ճառեր, որոնք գտան բուռն համակրութիւն։

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ. — Վիէննայում կայացած Աւստրիայի գերմանական ազգային կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների ժողովը կարծիք յայտնեց, թէ Աւստրիայի համար պատերազմի նպատակն ամենից առաջ ներքին քաղաքական բնոյթ ունի։ Այդ նպատակը յանգելու է ներքին պետական կազմի կարգաւորման ու վերափոխութեան։ Գերմանական լեզուն պէտք է դառնայ հասարակական լեզու. անհրաժեշտ է առաջիկայում մինչև պարլամենտական նստաշրջանի բացումը կազմել մի նախագ, որով գերմանական լեզուն ճանաչվի պաշտօնական լեզու պարլամենտի մէջ։

Գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիական կուսակցութեան կօմիտէտը Բերլինում կուսակցութեան բիւրօյի հետ նիստ ունենալով, 28 ձայնով ընդեմ 11-ի կայացրել է մի բանաձև, որով խստագոյնս դատապարտվում է կուսակցութեան փոքրամասնութեան հանդէս գալը և մատնանշվում է, թէ «Ֆօրվէրտսը» չը կատարեց իր պարտականութիւնը իբրև կենտրօնական օրգան, պաշտպանելով այն ձգտումները, որոնք ուղղված են կուսակցութիւնը կազմալուծելու, ուստի և իրաւունք չունի կուսակցութեան օրգանը համարվել։ Միւս կողմից ամբողջ Գերմանիայում տեղի էին ունենում կուսակցութեան գաւառական կօմիտէտների խորհրդակցութիւնները, որոնք մեծ մասամբ հաւանութիւն են տալիս փոքրամասնութեան քաղաքականութեանը։

Վարշավայում յարքունիս է գրաւվել բամբակի և թելերի բոլոր պաշարը։

Վարշավայի շրջանում հաց ստանալու համար սահմանված են առանձին տեսրակներ։

Լիւբլինի շրջանում աւստրիական զինուորական իշխանութիւնների կարգադրութեամբ ցուցակագրված են 15—50 տարեկան բոլոր տղամարդիկ, որոնց աշխատեցնելու են օտարվարձով։

Դանիական մինիստր-նախագահ Ցալէն մի միտինգի ժամանակ արտասանեց ընդարձակ ճառ, որի մէջ ասաց ի միջի այլոց. «Թագաւորութեան եկամուտները 1915 թւի ընթացքում հասան 175 միլիօն կրօն չը տեսնված գումարի։ Ժողովրդի ընդհանուր բարեկեցութիւնն աճեց, երկրի տնտեսական ինքնուրոյնութիւնը ամրապնդվեց։ Քանի պատերազմի արհաւիրքները սաստկանում են, այնքան կառավարութեան ու դանիական ժողովրդի ցանկութիւնը՝ չէզոք մնալ՝ ուժեղանում է։

ՏՕԿԻՕ.—«Կօկումին» լրագիրը տպել է մինիստր Օկումայի ընդարձակ յայտարարութիւնը, որի մէջ ի միջի այլոց մատնանշված է, թէ ճապօնական կառավարութիւնը միացել է Լօնդօն դեկլարացիային, ի նկատի ունենալով որ Գերմանիան փորձեր է անում անջատ հաշտութիւն կնքել Ճապօնիայի հետ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

28 դեկտ.

ՆԻՒ-ԵՈՐԿ.—Ֆիլադէլֆիայից հաղորդում են, որ Կարն Էսպօնտում, Դիւպօնի վառօդի գործարանում սոսկալի պայթումից սպանվեցին 6 մարդ. վիրաւորվածների թիւը մեծ է։ Կատարվում է քննութիւն պայթման պատճառների մասին։ Գործարանում ցերեկով ու գիշերով աշխատում էին 15,000 բանուոր անծուխ վառօդ պատրաստելու համար։

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Կրուպպի ֆիրմայի վարչութիւնը հաղորդում է, որ երեք օր առաջ ֆիրմայի մօդէլների պահեստում անյայտ պատճառից հրդեհ ծագեց։ Պահեստը այրվեց։

ԴԱՇՏԵՐԱԶՄԻ ԹՈՒՐՔԸ

◆ «Р. Сл.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից, որ Վանդերվէլդէն եկաւ Հաագա, ուր նախագահելու է միջազգային սօցիալ-դեմօկրատիական բիւրօյի նիստում։ Բիւրօն ի միջի այլոց մտադիր է քննել այն հարցը, թէ արդեօք, հնարաւոր է գումարել կռւող երկրների սօցիալ-դեմօկրատիական կուսակցութիւնների պատգամաւորա[կան ժողով]ը, թէ ոչ։

◆ Սերբ-յունական սահման[ի մօտ կեն]տրոնացել են այժմ 180,000 գ[երման]-բուլղար զինուոր։

◆ «Р. В.»-ին հաղորդում են, ջնջված է [...] թիւրք զինուոր Պէրտէֆ-փաշայի [...] սեռական տարրութեամբ իբր թէ մասնակցելու[...]յում են [...] լօնիկի պաշարման։ [...]կան, բազմ[...]

◆ «Р. Сл.»-ի առնելով, Սալօնիկից անուս է պատվում, թէ գերմանացիք և բուլղարները յետաձգում են Սալօնիկի պաշարումը, որովհետև նրանք արշաւանքի են ձեռնարկում սերբերի և իտալացիների դէմ Ալբանիայում։

◆ «Р. Сл.»-ին հաղորդում են, որ Ֆերդինանդ արքան մտադիր է մակեդոնական թագաւորի թագ ընդունել։

◆ «Р. В.»-ին հաղորդում են, որ Կ. Պօլսում պայթել է գերմանացիների կառուցած ականների և ռազմամթերքների գործարանը և փչացել է ուրիշ գործարան ևս, որ մեքենաներ էր պատրաստում թիւրքաց նաւատորմի համար։ Սպանվել են 308, վիրաւորվել են 2500 մարդ, համարեա բոլորն էլ գերմանացի։

◆ «Р. Сл.»-ի Աթէնքի թղթակիցը իմացել է մի սենսացիոն տեղեկութիւն, թէ գերմանացիք աստիճանաբար պատրաստվում են արշաւանքի Պարսից ծոցի դէմ։ Ֆօն-դեր-Գօլց-փաշան նոյեմբերից գտնվում է Բաղդադում մի խումբ օֆիցէրների հետ և նոր զօրաբանակ կազմում. այնտեղ են ուղարկվել 5,000 գերմանացի զինուոր։ Նոր զօրաբանակը շարժվելու է Աղէքսանդր Մակեդոնացու ճանապարհով։ Նրա առաջին նպատակը լինելու է ձեռք ձգել Պարսկաստանի կենտրօնական նահանգները և իջնել դէպի Բէլուջիստան։ Այդ արշաւանքին համակրում են թիւրքերը, որոնք լրջօրէն երազում են, թէ կայզէրի օգնութեամբ կարելի է օսմանների տիրապետութիւն հաստատել բոլոր մահմէդական ժողովուրդների վրա։ Դէպի Հնդկաստան ձեռնարկված արշաւանքն անկախ է լինելու Եգիպտոսի ուղղութեամբ նախագծված արշաւանքից։

◆ Թիւրքիայի և Գերմանիայի միջև համաձայնութիւն է կայացել՝ բամբակ արտահանելու համար Գերմանիա և Աւստրիա։

◆ «Р. В.»-ին հեռագրում են, որ անգլիական մի սուզանաւ անցաւ Ոսկեղջիւր և մեծ վնասներ պատճառեց զինանոցին։

◆ Աթէնքից հեռագրում են, որ Սալօնիկի շրջակայքում տեղի են ունենում առաջին ընդհարումները գերմանական առաջապահ զօրքերի և անգլիացիների միջև։ Սալօնիկում սպասվում է ժօֆֆրը, որը իբր թէ կը ընդունի դաշնակից զօրքերի ընդհանուր հրամանատարութիւնը։

◆ Հաղորդում են, որ թիւրքերի նախաձեռնութեամբ բուլղարական պարլամենտի մի խումբ պատգամաւորներ այցի են գնացել Պօլիս՝ թիւրք պարլամենտի անդամներին։

◆ Պարիզից հեռագրում են, որ Սպանիայում խոշոր զինուորական պատրաստութիւններ են տեսնվում, որոնք կապ ունեն կաբինէտի փոխվելու հետ Իշխանութեան ղեկը անցնելու է այնպիսի կազմի, որը համակիր է քառեակ համաձայնութեան։

◆ «R. Сл.»-ի պատերազմական թղթակիցը յայտնում է.

Կովկասեան զօրաճակատի ամբողջ երկարութեամբ լռութիւն է։ Թիւրքերի մասնակի գործողութիւնները ծովամերձ ուղղութեամբ ռազմագիտական նշանակութիւն չունեն, հանդիսանալով ըստ էութեան հասարակ հետախուզումներ։ Թիւրքերը մի փոքր կենդանութիւն են ցոյց տալիս միայն թիւրք-պարսկական սահմանի շրջանում, Ուրմիայի լճից դէպի հարաւ։ Թիւրքերի թիկունքում կատարվում է տենդային փութանակի աշխատանք Անգօրա-Էրզրում երկաթուղագիծ կառուցանելու համար։ Եթէ այդ երկաթուղին գլուխ գայ, այն դէպքում թիւրքերի գլխաւոր զօրագիծը Սամսուն—Տրապիզօն-Էրզրում գծից կը փոխադրվի Անգօրա-Էրզրում։ Շարունակ գերմանացի ինժեներներ ու հրահանգիչներ են գալիս Էրզրում և ստացվում են ռազմամթերքներ։

ՎԻԼՀԵԼՄ ԿԱՅՍՐԻ ՆՈՐ-ՏԱՐՎԱՑ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԸ

«Бирж. Вѣд.»-ի թղթակիցը Կօպէնհագէնից հեռագրում է.

Վիլհելմի՝ նոր-տարվայ հրովարտակը իրանից ներկայացնում է պերճ խօսքերի հաւաքածու։ Սակայն չը նայած այդ լռնախօսում խօսքերին, հրովարտակի տողերի մէջ զգացվում է այս ահեղ պատերազմի անխուսափելի ելքի գիտակցութիւնը։

«Թշնամին,—ասվում է հրովարտակի վերջին մասում,—արեւմուտքում, արեւելքում, հիւսիսում և հարաւում դեռ անուժօրէն իր ձեռքերն է մեկնում այն ամենին, ինչ-որ գեղեցկութիւն և իմաստ է տալիս գերմանական ժողովրդի կեանքին։

«Թշնամին իր յոյսը դրել է այն բանի վրա, որ իրան կը յաջողվի ճնշել մեզ թւական գերազանցութեամբ, կը յաղթի քաղցով և ամբողջ աշխարհի առաջ չարութեամբ զրպարտելով։ Նա տակաւին մտածում է ընկճել մեզ, բայց այդ ծրագիրը դատապարտված է անաջողութեան»։

Թէ որքան ճշմարիտ են Վիլհելմ կայսրի խօսքերը, դա կարելի է իմանալ «Vorwärts»-ի ռազմագէտ Գեդկէի հետեւեալ տողերից.

«Ի հարկէ,—գրում է Գեդկէ,—ընդհանուր դրութիւնը նշանաւոր կերպով փոխվել է յօգուտ մեզ։ Բայց և այնպէս, պէտք է ընդունել, որ մենք դեռ ոչ մի տեղ թշնամուն վճռական հարված չենք հասցրել և չենք ստիպել նրան ծունկի գալով խոնարհ աղերսանք անել հաշտութեան մասին։ Ընդհակառակը, մեր հակառակորդները եռանդի մեծագոյն լարուածութեամբ աւելացնում են իրանց ռազմական ուժերն ու պաշարը և լցված են պատերազմը շարունակելու հաստատ վճռականութեամբ»։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ԲԵՐԼԻՆՈՒՄ

«Times»-ում տպված է Շվէյցարիայի իր թղթակցից ստացած մի կոչ, որ ցրել են Բերլինում, հրաւիրելով ժողովրդին ցոյց անել յօգուտ հաշտութեան։

Դա ըստ երեւոյթին այն ցոյցն է, որին զինված ուժով ճնշելու մասին մօտ ժամանակներս յայտնեց չէզոք երկիրների մամուլը։

Այդ կոչի մէջ գրված է հետեւեալը.

«Տղամարդիկ, կանայք. ով ցանկանում է հաշտութիւն, թող կիրակի օրը գայ ....տ[...] ռամների հոգեհանգստին, ցերեկվայ ժա[մը] 12-ին, Ունտեր դեն-Լինդէն։

«Կեցցէ հաշտութիւնը։

«Լօրբերնի ասելով, որ արտայայտվեց ան[...] լիական բարձր պալատում, մինչև այժ[մ] սպանվածների և խեղանդամների թիւը հա[սնում] է 15 միլիօն մարդու։

«Լօրդ Կուրդնէյ յայտնեց, որ անհրաժե[շտ] է որևէ ելք գտնել այս փակուղուց, դու[րս] գալու։ Ժողովուրդը ցանկանում է հաշտութիւն»։

ԹԻՒՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՍԱՀԱՏ ԿՌԻՒԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ ՊԱՏ[ՐԱՆՔՆԵՐԸ] ՀՈՒԹԻՆՆԵՐԸ

Ստորև կուտամ թարգմանութիւնը «New York World»-ի Կ. Պօլսոյ թղթակցի շա[հե]կան յօդուածին, որ լոյս տեսած է նա[և] «Daily-News»-ի դեկտ. 11 թիւին մէջ։

* * *

Մէկ տարուան մէջ թիւրքերը ստացա[ն] կամ խլեցին բանակի ծախսերուն համա[ր] 18,000,000 ստերլինգ կանխիկ, իսկ Կ. Պօլսոյ և գաւառներուն մէջ յարքունիս գրաւե[ց]ին աւելի քան 50 միլիօն ստերլինգ ար[ժէ]ք ժողովրդին ապրանքներ, հագուստեղէն, անասուններ, պաշարեղէն և ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր։

Վիլայէթներու 1914 և 1915 տարիներու բերքի $^2/_3$ մասը, որ միլիօններու կը հասնի, պարզապէս յարքունիս գրաւեցին առանց խոստանալու փոխարէնը վճարել խեղճ գիւղացիին, որ բանի զինուոր տարուած է և ընտանիքն ալ մատնուած թշուառութեան։ Միայն Բաղէշի և Մուշի վիլայէթներուն մէջ 40 միլիօն օխա ցորեն գրաւեցին մի ամսուան մէջ։ Բոլոր սայլերը, ձիերը, ջորիները, ուղտերը, եզները և միւս անասունները, որոնք մասնաւոր մարդկանց կը պատկանէին, գրաւուեցան բանակի համար և երկիրը մնաց փոխադրութեան և ճամբորդութեան միջոցներէ զուրկ։ Չափազանցութիւն մը չէ, թէ որ ըսեմ, որ վաճառականներու բոլոր մթերանոցները պարպեցին և ապրանքները կրեցին պատերազմական մինիստրութիւնը։

Պօլսոյ մէջ յարքունիս գրաւուած ապրանաց քանակը ճշդել դժուար է, բայց թէ մի քանի յականէ-անուանէ օրինակներ բերելու ըլլամ, գաղափար մը կրնաք կազմել։ Ֆրանսահպատակ Օրոզդի-Բակ խանութէն 100 հազար, Բէյկէրի խանութէն 50 հազար, Բօն-Մարշէէն 20 հազար, Քեահեա-օղլուէն (յոյն) 20 հազար, Անանիադիսէն (յոյն) 20 [հ]ազար, Մուրադեանէն (հայ) 20 հազար, Թօփալեանէն (հայ) 20 հազար, Գեննդրոսէն (յոյն) 50 հազար ոսկիի արժողութեամբ զանազան ապրանքներ գրաւեցին։ Այս ցուցակը կարելի է շարունակել մինչև յետին խանութպանները, որոնց խանութները կողոպտուած և փակուած են։ Ինչ որ կատարուեցաւ մայրաքաղաքին մէջ, նոյնը կրկնուեցաւ գաւառներուն մէջ աւելի մեծ չափով։

Վերջին 12 ամսուայ ընթացքին Կ. Պօլիս կուգային գերմանացի արհեստաւորներ և մեքենագործներ, որոնք Մաքրի-գիւղի և Խաս-գիւղի մէջ նորակառոյց ռազմամթերք պատրաստող գործարաններու մէջ տեղաւորուեցան։ Գրեթէ 10,000 բանուորներ, մեծ մասամբ գերմանացի օր ու գիշեր կը բանին և կը հայթայթեն բանակի պէտքերը, Գերմանիայէն անջատ մասերով Կ. Պօլիս բերուած

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԵՍ ՄԵՌՆՈՒՄ ԵՄ, ԴՈՒՔ ԱՊՐԵՑԷ՛Ք...

(Գթութեան քոյր Վ. Մելիք-Սահակեանի յիշատակին)

Ե. քաղաքի լազարէթներից մէկում որովայնատիֆով տառապում էր վանեցի Հարօն։ Նրա վառվռուն աչքերը մարել, երեսի կարմրութիւնն անցել, թառամել էր, տաքութեան աստիճանը բարձրացել և ամբողջ մարմինը կրակի մէջ այրվում էր։ Այդ գիշեր Հարօյի հիւանդութեան կրիզիսն էր. եթէ լուսացնէր, վտանգը անցած կարելի էր համարել։

Գթութեան քոյրը Հարօյի հիւանդութեան առաջին իսկ օրից մեծ հոգատարութեամբ խնամում էր նրան. այդ գիշեր նա շատ անհանգիստ էր. անցուդարձ էր անում, պալիս հիւանդի գլխավերևը կանգնում, տաքութիւնն էր չափում, դեղը տալիս և շուտշուտ հեռախօսով բժշկին յայտնում հիւանդի դրութիւնը։ Թէ Հարօյի հիւանդութեան երեք շաբաթվայ ընթացքում, նրա զառանցանքների, յուսահատութեան և ինքնամոռացութեան օրերին ինչ հոգեկան ապրումներ էր տանում քոյրը, այդ միայն նրան էր յայտնի։

Հարօն 22 տարվայ մէջ իր գլխով անցած պատմութիւնը հիւանդանոց մտնելու առաջին օրերին պատմել էր գթութեան քրոջը. նա պատմել էր իրանց տան ունեցած-չունեցածի, հարստութեան մասին, մանրամասնութեամբ նկարագրել էր Վանի անյիշելի ահաւոր մասին. ինչպէս այդ շէն և հարուստ քաղաքը դատարկվեց, ամայացաւ. ինչպէս մայրը որդուց, որդին հօրից, կինը իր մարդուց բաժանվեց։ Մի շարք պատմութիւնների շարքում պատմել էր և իր նշանած Շողերի մասին, որ նրանք պէտք է պսակվէին, և անակնկալ նահանջը խանգարեց նրանց մտադրութիւնը։ Հարօն պատմել էր, թէ ինչպէս Շողերի հետ ժամադիր էր եղած և ծրագրած միասին փախչելու, բայց հանգամանքներն այնպէս էին դասաւորվել, որ նա ստիպված է եղել մենակ դուրս գալու, այդտեղ փախչելու և շատ-շատերի հետ Իգդիր հասնելու։

Հարօն ասում էր, թէ իրան շատ երջանիկ կը համարէր, եթէ դարձեալ Շողերին հանդիպելու բաղդը ունենար, և յաճախ ոգեւորված նրա սև-սև ունքերով, սաթի պէս սեւին տուող աչերով, մազերի երկար հիւսքով՝ երբ նկարագրում էր քրոջը, խանդակոյսի պէս լալ էր սկսում։

Գթութեան քոյրը հոգով և սրտով նուիրված էր իր կոչման. նա այնքան մաքրում, այնքան անձնուէր և խնամքով էր վերաբերվում դէպի գաղթականները և հիւանդները, որ պաշտվելու չափ դիրք էր ստեղծել իր համար։

Գիշերվայ կանթեղը Հարօյի գլխավերևը կախ՝ պլպլում էր. լուռ էր սենեակը։ Հիւանդին մօտ անկիւնում, լրագիրը ծնկանը դրած, նստած էր քոյրը և իր մտքերումներին հետ կռիւ էր տալիս.

— Ի՞նչ է կեանքը. ոմանք մարդկանցից՝ սիրուց հիասթափված՝ թողնում-փախչում են իրանց ընկերներից, մենակութեան մէջ որոնումների ետևից ընկնում. միւս կողմից պատերազմ, ուր հազարաւոր սիրով սրտեր իրար ետևից ընկնում,-մարում են. իսկ այս խեղճ երիտասարդը իր գլխին հասած սարսափներից յետոյ՝ թողած հայրենի տուն, տեղ, հիւանդութեան ճանկերում տառապելիս անգամ, իր զառանցանքների մէջ մտածում է սիրելի նշանածի մասին, կրկին նրան հանդիպելու, իրար արժանանալու օրվայ մասին։ Կեանք ու կեանք. երազի փափկութեան հաւասար՝ Հարօյի երևակայութիւններն էն սահում, թէ ինչպէս պէտք է պսակվեն, իրանց մուրազին հասնեն։ Մուրա՛զ.. քանի-քանի մարդիկ իրանց բաղդն իրանց սիրելիների հետ կապելը մուրազ են անուանել և դառնութեան ու հիասթափութեան հանդիպել։ Որքա՜ն խաղեր ունի կեանքը...

Եւ ահա այդքան մտորումների մէջ Հարօյի կերկերուն ձայնը ընդհատեց լռութիւնը.

— Քոյր... քիչ ըմ ջուր տաս...

Քոյրը ջրի բաժակը մօտեցրեց Հարօյի տաք-տաք շրթունքներին։ Մէկ կում միայն խմեց հիւանդը և գլուխը ընկղմեց բարձի մէջ ու շնչաց.

— Քոյր, երազիս տեսայ... Շողերին.. ան կուգա՜յ... կուգա՜յ...

Լռեց ու աչքերը խփեց Հարօն։

— Խեղճ Հարօ, որքան ես ինձ բաղդաւոր կը համարէի, եթէ առողջանայիր և քո Շողերին արժանանայիր. իմ ազատած կեանքդ ես նրան կուանդէի, աւելի բաղդաւոր, աւելի երջանիկ անելու և մոռացնել տալու քո բոլոր անցած օրերը, քո բոլոր դառնութիւնները։

Գիշերվայ րոպէները խիստ ծանր և դանդաղ էին անցնում քրոջ համար, որը անդադար դատակին կապած ժամացոյցին էր նայում։ Հազու վերջապէս առաւօտ ժ. 5-ը. օրը լուսացաւ. Հարօն այժմ քիչ լաւ էր. նրա տաքութիւնն իջել էր արդէն. եկաւ բժիշկը, տեսաւ հիւանդին, լսեց քրոջից նրա անցրած դրութեան մասին և միսիթարեց, որ կրիզիսն արդէն անցած կարելի է համարել։ Գթութեան քրոջ ուրախութեանը չափ չը կար. նա իրան բաղդաւոր էր համարում, որ աջողութեամբ պսակվեցին իր կրած նեղութիւնները, չարչարանքը։

Աշնան կարճատև օրերը անցնում էին իրար ետևից. Հարօն օր-օրի վրա կազդուրվում, լաւանում էր։ Նրան երբեմն այցելութեան էին գալիս ծանօթ և բարեկամ գաղթականներ։ Ահա այդպիսի մի օր հիւանդանոց եկաւ վանեցի ժամկոչ Պապօն։ Մի շարք փոխադարձ հարց ու փորձից յետոյ, Պապօն յայտնեց, որ Շողերը ողջ և առողջ է և գտնվում է Բ. գիւղում իրանց ընտանիքի մէջ։ Պատմեց նաև, որ Հարօյի եղբայրն ու քոյրերն իրանց երեխաներով դարձեալ ողջ են և գտնվում են նոյն գիւղում և Հարօյին նրանք՝ ամէնքը վաղուց սպանված են համարում։

Հարօն այս բոլորը լսելով բարի ժամկոչ Պապօյից՝ ուրախութիւնից լաց եղաւ. և այդ բոլորը նրան երազ էր թւում։

Մինչ երկու հայրենակիցներն իրար հետ զրուցում էին, ներս մտաւ գթութեան քոյրը։ Հարօն ժպիտն երեսին դարձաւ նրան.

— Քոյրիկ, Շողերը ողջ է. նա կը գտնուի Բ. գիւղում. ես վաղ միւս օր հիւանդանոցէն անպատճառ կելլեմ։

— Շատ ուրախ եմ, շատ, Հարօ, որ քո Շողերը ողջ է և այդքան մօտիկ է մեզ։ Հէնց որ առողջանաս, ես քեզ կուղարկեմ նրա մօտ։

Անցան օրեր, Հարօն կազդուրվեց, ոտքի ելաւ և հիւանդանոցից դուրս գալուն պէս շտապեց իւրայինների մօտ Բ. գիւղը։ Տեսաւ նա և իր սիրելի Շողերին ու պատմեց նրան իր գլխով անցածները։

Հարօն երկար չը մնաց գիւղում. նա պարապ մնալ չէր սիրում. ձրիակերութիւնը նրա չը սիրած բանն էր. շուտով եկաւ Ե. քաղաքը և գթութեան քրոջ միջամտութեան շնորհիւ տեղաւորվեց մի հարուստ ընտանիքում՝ ծառայութեան պաշտօնով։

Հիւանդութիւնները գնալով սաստկանում էին։ Քոյրը վարակվեց տիֆով և պառկեց։ Հարօն, որ յաճախ գալիս էր իր ազատարար հրեշտակին այցելութեան, երբ տեսաւ նրան այդպէս ծանր դրութեամբ հիւանդ պառկած, աշխարհը գլխին մթնեց։

Գթութեան քոյրը, նկատելով Հարօյի վրա թողած իր պառկած, հիւանդ դրութեան վատ ազդեցութիւնը, պատուիրեց նրան, որ գնայ և վաղը և եթ Շողերին վերցնի գայ, խօսք ունի ասելու։ Հարօն առանց հարց ու փորձ անելու, թէ ինչու համար է գալը, դուրս եկաւ շատ ընկճված տրամադրութեամբ և մտամոլոր կերպով շուտով հասաւ իր պարոնի տանը ու իրաւունք ստացաւ Բ. գիւղը գնալու և առաւօտեան գալու իր գործին։

Հետևեալ օրը ժամը 10-ին հիւանդանոցի բակը մտան Հարօն և Շողերը։ Գթութեան քրոջ յատուկ խնդրանօք հագիւ նրանց ազատ թողին իր մօտ՝ սենեակը։

— Լսիր, Շողէկ, քո մասին ինձ Հարօն շատ է պատմել. դու նրան սիրում ես,— հարցրեց քոյրը։

Շողերը դրական մաքով պատասխան տուեց և գլուխը շարժեց։

— Շատ լաւ,—շարունակեց քոյրը,—ես կը ցանկանամ ձեզ բաղդաւորութիւն և ուրախ օրեր. ես այլ ևս ոտքի չեմ ելնի. իմ միջոցներից տալիս եմ ձեզ 200 րուբլի. կը ծախսէք, կը պսակվէք ու միասին կապրէք. դա իմ ունեցածս բոլոր փողն է։

Քոյրը բարձի տակից հանեց և տուեց 200 րուբլին Հարօյին, որը մնացել էր սառած կանգնած և չէր հասկանում, թէ ուր է նա կանգնած, և այդ բոլորը նրան երազ էր թւում։

—Դէհ գնացէք, եթէ բոլորը վերադառնան Վան, դուք էլ կը վերադառնաք. պանդխտութիւնը վերջ չունի. ապագան մերը վատ կը լինի. ես մեռնում եմ, դուք ապրեցէք... գնացէք..

Ձեռքով դուրս գալու նշան արեց քոյրը։ Հարօն և Շողերը հիւանդապահի երեսին անզօրական հայեացք ձգելով մօտեցան գթութեան քրոջ մահճակալին, չոքեցին, համբուրեցին նրա ձեռքը և տխուր-տրտում թողին հեռացան։

Անցաւ երկու օր, գթութեան քոյրն այլ ևս չը կար։ Նրա դագաղը քաղաքից մեծ յուղարկաւորութեամբ դուրս էին տանում հայրենիք՝ թաղելու։ Շատ պսակների շարքում աչքի էր ընկնում աշնան տերևներից հիւսած մի փոքր պսակ, որի վրա սև տառերով գրված էր. «Մեզ սիրող, մեզ փրկող մօրը. վանեցի գաղթական Շողեր և Հարօ»։

Անցաւ մի ամիս, Հարօն և Շողերը կատարեցին գթութեան քրոջ պատուէրը՝ պսակվեցին և իրանց ծառայութեանը մնացին հարուստ պարոնի տանը։

Այսպիսով կատարվեց գթութեան քրոջ ուանդը՝ «Ես մեռնում եմ, դուք ապրեցէք»։

Սաղաթելեան

ընդծովեայ նաւերու և օդաչու նաւերու մասերը կը միացնեն, նոյնիսկ փոքրիկ թընդանօթներ կը պատրաստեն։

Կովկասեան պատերազմի առաջին շրջանին՝ թիւրքերը կորսնցուցին 3 զօրաբանակ Արդահանի, Սարըղամըշի և Դիլմանի մէջ և օրական 500-է աւելի զինուորներ կը մեռնէին տիֆէն Էրզրումի մէջ։ Էնվեր-փաշան, որ կովկասեան բանակի հրամանատարն էր, յուսահատուած Կ. Պոլիս փախաւ, և ժէնէրալ Լիման ֆօն Սանդերս-փաշայի խորհուրդին անսալով՝ թիւրքերը նահանջեցին երկրորդ պաշտպանողական գիծը, Էրզրումէն 250 մղոն դէպի արեւմուտք, և սկսան ամրացնել Սեբաստիա—Խարբերդ գիծը։ Բայց ռուսները չհետապնդեցին, այլ թող տուին, որ իրենց թշնամին ամբողջ 7 ամիս վերակազմէ իր բանակները և պատրաստուի յարձակողականի։ Ես տեսնուեցայ Էրզրումէն եկած մի քանի զինուորականներու հետ, որոնք իրենց զարմանքը յայտնեցին՝ ձմեռային արշաւանքէ վերջ ռուսներուն ցոյց տուած անգործութեան վրայ, մինչդեռ իրենք ամէն յոյս կորսնցուցած էին արեւելեան նահանգները պաշտպանելու, որ ըսել է՝ հայկական լեռնադաշտի մեծ մասը։

Երբ օր մը Դարդանէլի կռիւներուն պատմութիւնը յայտնի ըլլայ, աշխարհ պիտի զարմանայ, տեսնելով որ յաղթութեան մեկէ աւելի պատեհութիւններ կորսուած են, որոնք պատճառած են զարմանք նոյն իսկ թիւրքերուն։ Նեղուցի գրաւման անյաջողութիւնը արդիւնք չէ միայն թիւրքերուն դիմադրելու կարողութեան, կամ գերմանացի զօրականներու ռազմագէտ ղեկավարութեան, այլ դաշնակիցներու պէտք եղած առագութեամբ չգործելուն և թշնամիին դիրքերուն անտեղեակ ըլլալուն։

Առաջին պատեհութիւնը, որ անգլիացիք փախցուցին ձեռքէ, այն առեն էր, երբ «Գեբէն»ը և «Բրեսլաու»ն մտան Դարդանէլ մի տարի առաջ։ Թէ որ դաշնակիցները պահանջէին ռազմանաւերուն անմիջական հեռացումը, կարող էին նեղուցը գրաւել մի օրուայ մէջ առանց ոևէ դիմադրութեան, որովհետև թիւրքերը նեղուցը չէին ամրացուցած և իրենց ծովային ուժը կը գտնուէր անգլիացի ծովակալի հրամանատարութեան ներքոյ։ Տիրանալով Կ. Պոլսին թիւրքին պիտի դարձնէին հլու հպատակ և շատ մը նեղութիւններ, արիւնհեղութիւններ և կոտորածներ տեղի չպիտի ունենային։

Երկրորդ պատեհութիւնը, որ կորսնցուցին, փետր. 19-էն մինչև մարտ 18 եղած ծովային յարձակման ժամանակ էր։ Հաւանականաբար մինչև այժմ ոչ ոք գիտէ, թէ այդ ժամանակ ինչ յուսալքութիւն և ահ ու սարսափ կար թիւրքերուն մէջ։ Կորսուած զօրաբանակներ կովկասեան սահմանի վրայ, եգիպտական արշաւանքը կատարեալ պարտուած, Դարդանէլի վրայ բացի Մէջիդիէէն և Քիլիդ-իւլ-Բահրէն, մնացեալ ամրութիւնները քարուքանդ եղած, ոևէ չափով դիմադրելու համար չկար մեծ բանակ մը։ Պաշտօնական Թիւրքիան դիմադրելու ամէն յոյս կորսնցուցած՝ որոշած էր մայրաքաղաքը պարպել ու հեռանալ։

Այդ օրերուն ես Կ. Պոլիս էի և տեսայ մայրաքաղաքը տեղափոխելու շտապ պատրաստութիւնները և թիւրքերուն վախը։ Էսկի-Շէհիրն ընտրուած էր որպէս երկրորդ մայրաքաղաք, երկրորդ ընտրելին Կոնիան էր։ 30,000-է աւելի թիւրք ընտանիքներ գաղթեցին Պոլսէն դէպի Բրուսա, Կոնիա, Էսկի-Շէհիր և Էնկիւրիւ։ Մէկ օրուան մէջ ես հաշուեցի 180 սայլ լեցուած Բ. Դռան դիւանաթղթերը կը կրէին Հայդար-փաշայի կայարանը։ Կայսերական հարէմն ալ տեղափոխուած էր Հայդար-փաշա։ Գերմանական և աւստրիական դեսպանատուններն իրենց իրերը ղրկած էին նոր մայրաքաղաք, իսկ պաշտօնեաներն իրենց ընտանիքները ղրկեցին Գերմանիա։ Դեսպաններու և հզօր պետերու դիմում եղած էր պաշտօնապէս՝ ընկերանալու կառավարութեան։

Ամերիկեան դեսպանը ամեն կարգադրութիւն ըրած էր և նշանակած պաշտօնական ներկայացուցիչներ, որոնք պիտի երթային նոր մայրաքաղաք։ Գրեթէ ամեն անգլիացիի և ֆրանսացիի տան մէջ դրօշակներ պահուած էին, որպէսզի դաշնակիցներու մտնելուն ցուցադրեն։ Բայց մարտի 18-էն վերջ երբ յարձակումը չյաջողեցաւ, թիւրքերը շունչ քաշեցին։

Թէ որ անգլիացի ծովակալը հրամայած ըլլար իր նաւատորմիղին մարտի 18-էն վերջ անմիջապէս շարունակել յարձակումը, օսմանեան մայրաքաղաքին և բալկանեան դրութեան ճակատագիրը այսօր այլ կերպ կը լինէր։ Դաշնակիցները սպասեցին մինչև ապրիլ 25-ը, որով առատ ժամանակ տուին թիւրքերուն Գալլիպօլին ամրացնել։

Հակառակ դաշնակիցներու անյաջողութեան՝ նեղուցին տիրանալու և Պոլիս արշաւելու Սէդ-իւլ-Բահրի, Արի-Բուրնուի և Սիւլվա ծոցի վրայ կատարուած օգոստոսեան յարձակումները մահացու հարուած հասցուցին թիւրքերուն։ Ապրիլէն սկսեալ ամեն օր, օր ու գիշեր, հազարաւոր վիրաւոր զինուորներ բերուած են Պոլիս։ Վեց ամսուայ մէջ Պոլիս գտնուած վիրաւոր զինուորներու թիւը 80,000-ի կը հասնէր, կրկնապատիկ աւելին գաւառական քաղաքներու մէջ կը գտնուէր։ Գալլիպօլիի զոհերուն այս կարաւաններն անցնելով Պոլսոյ փողոցներէն՝ թէ ժողովուրդին և թէ զինուորներուն հոգեկան տրամադրութիւնը կընկճէին։

Վերջերս հազարէն աւելի թիւրքուհիներ գացին Բ. Դուռ և պահանջեցին, որ կառավարութիւնը փոխանակ սուտ տեղեկագիրներու՝ պատերազմի մասին ճշմարտութիւնը յայտնէր իրենց և կնքէ խաղաղութիւն։

Էնվեր-փաշայի ինը ամիս առաջուայ բանակէն հազիւ մի քառորդ մնացած է։ Կովկասեան սահմանի, Դարդանէլի վրայ սպաննուած, վիրաւորուած, գերի ինկած և հիւանդութենէ մեռածներու թիւը 500,000-է աւել է։ Թիւրքերը զինուորի այնքան պակասութիւն կը զգան, որ զինուորական տարիք ունեցող բոլոր ժանդարմները և ոստիկանները տանելով զինուոր, անոնց տեղ նշանակած են ծերերը։ Էնվեր-փաշայի և իր մարդոց յոյսը Գերմանիոյ օգնութեան վրայ է, ապա թէ ոչ՝ թիւրքերը շուտով կը վերջացնեն կռիւները և անձնատուր կըլլան։

Տ. Գ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

. . . . . այժմ, մեր սոսկալի կորուստների, մեր ահաւոր աղէտի առաջ, հայ հասարակութեան առաջադէմ, բայց չափաւոր տարրը զգում է կազմակերպված, ակտիվ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը։

«Громъ не грянетъ—мужикъ не перекрестится»,—ասում է ռուսական առածը. Նոյնը պէտք է ասել և հայ հասարակութեան մինչև այժմ անգոր կերպով ապրող, կրաւորական դիրք բռնած խաւերի մասին։ Միայն այժմ, անողոք իրականութիւնը զգացնել է տալիս մի լեգալ ազգային-քաղաքական կուսակցութեան անհրաժեշտութիւնը. մի լեգալ կուսակցութեան, որի ամեն մի քայլը հասարակութեան քննադատութեան և հսկողութեան ենթարկվի։

Շատ անգամ է այդպիսի կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը զգացվել, բայց երբէք այդ պահանջն այնքան հրամայական չէ եղել, ինչպէս ներկայումս, երբ հայ հասարակութիւնը կանգնած է կեանքի նոր ձեւեր մշակելու առաջ, քանի որ ակներև դարձաւ հին քաղաքականութեան կործանաբեր հետեւանքը։

. . . . մեր յեղափոխական կուսակցութիւնները, . . .

. . . .

. . . երբէք նրանք չեն կարող ամբողջ հայ ժողովրդի տառապանքի արտայայտիչը լինել. և այն փաստը, որ հայ ժողովրդի վիճակի տնօրինողը և ազգային նաւի ղեկավարը միմիայն յեղափոխական կուսակցութիւններն են հանդիսանում կամ Հայկական Բիւրոյի նման մի պատահական մարմին, ինքն ըստ ինքեան մի անախրօնիզմ է։

անվիճելի է և այն, որ մի ամբողջ ժողովուրդ չէ կարող ղեկավարվել միմիայն ծայրայեղ տարրերով, որ ազգային նաւի հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար անհրաժեշտ է ժողովրդի և միւս մասի, աւելի չափաւոր տարրերի գործակցութիւնը։

. . . . եթէ ժողովրդի կեանքը սկզբից մինչև վերջ ծայրայեղ տարրերի գործելակերպից լինի կախված, այդ ժողովուրդը կորած է։

Ահա այդ բանը պէտք է ի նկատի առնէին հասարակութեան աւելի խոհեմ, աւելի չափաւոր տարրը և դեռ տասնեակ տարիների առաջ, կազմակերպված ձեւերով

մի [illegible] աղաքականութեան առաջն առ[illegible] ուշ, քան երբեք. Ներկայումս մի [illegible] ազգային-քաղաքական կուսակ[illegible] կազմակերպելու խնդիրը հասունացել, և մեզ մնում է ողջունել [illegible] ձեռներէցութիւնը առաջադէմ [illegible] ին կուսակցութիւն կազմակերպուում։

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ԳԷՈՐԳ ՉՄՇԿԵԱՆ

Պետրօգրադից հաղորդում են, որ այնտեղ վախճանվել է հայ թատրոնի վետերան Գ. Չմշկեանը։

Գերեզման է իջնում Ամերիկեանի, Սունդուկեանի, Պռօշեանի, Ա. Մանդինեանի ընկերը և գործակիցը, հայ թատրոնի բարեկամը, գործիչը և սիւներից մէկը։

Մեծ է նրա երախտիքը մայրենի բեմի վրայ. Նրա մահվամբ հայ թատրոնը կորցնում է մի մեծ ույժ, որ թէև վերջերս այլ ևս չէր գործում թատրոնի համար իր հիւանդութեան պատճառով, բայց նրա երկարամեայ և բեղմնաւոր գործունէութիւնը յօգուտ հայ թատրոնի բաւական է, որ նրա անունը յաւերժանայ հայ բեմի պատմութեան մէջ։

Թողնելով յաջորդ անգամին աւելի մանրամասն խօսելու նրա մասին, այժմ մեր խորին վշտակցութիւնն ենք յայտնում հայ թատրոնի կրած ծանր կորուստի համար։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Բօղախբօյից դեկտեմբերի 27-ին ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.

«Երեկոյթը յօգուտ ռուս, հայ, հրէայ փախստականների հաւասարապէս, որ բարեացակամօրէն իրանց վրա էին առել Բօղախբօ քաղաքի տիկնայք, փայլուն աջողութիւն ունեցաւ. չը նայելով 40 աստիճանի սառնամանիքին, հասոյթն եղաւ 2740 ռուբլի։

«Խոստացել են այդպիսի երեկոյթներ և հանգստեղիներում. փողը ում ուղարկել. Կաթողիկոսին թէ քաղաքային կօմիտէտին։ Ատամնաբոյժ Մաշուրեան»

Մենք արդէն հեռագրեցինք, որ եթէ գումարը պէտք է յատկացվի փախստականներին առանց ազգային խտրութեան, պէտք է ուղարկել քաղաքագլուխ Խատիսեանին կամ Քաղաքային Կօմիտէտին, իսկ եթէ բացառապէս հայերի համար է, պէտք է ուղարկել Կաթողիկոսին։

Լօնդօն, 26 դեկտեմբերի

Հարիւր ֆունտ ստերլինգ ուղարկվեց քաղաքագլուխ Խատիսեանին՝ յանձնելու Նպաստամատոյց Ընկերութեանը՝ Վանի որբերի համար։ Հետզհետէ կուղարկվեն և այլ գումարներ։ Կ. Թումայեան

Ալէքսանդրօպօլի քաղաք. կօմիտէտը խնդրել է Քաղ. Միութեան կովկասեան ճիւղին՝ շտապեցնել փախստականների զգեստների ուղարկելը։

Հայոց Կենտր. Կօմիտէն իր դեկտ. 28-ի հերթական նիստում կայացրել է հետեւեալ որոշումները. 1) նոր որբանոց բանալու համար Հաւլաբարում վարձել Ադամեանի տունը տարեկան 2250 ր., 2) Կարսի 3000 փախստականներին, որոնք պետական նպաստ չեն ստանում, յատկացնել միանուագ 3000 ր., մինչև որ միջոցներ մտածվեն նրանց ապահովելու համար, 3) ուսուցչական կօմիտէին յատկացնել 500 ր. փախստական ուսուցիչներին օգնելու համար, 4) Դիլիջանի արհեստանոցի կարիքների համար տալ 1500 ր., 5) Թիֆլիսի փախստականներին նպաստ տալը շարունակել մինչև առաջիկայ յունվարի 10-ը, մինչև կորոշվի նրանց մի տեղ ուղարկելու կամ չուղարկելու հարցը, 6) 7000 ր. յատկացնել կօմիտէի արհեստանոցին բուրդ գնելու համար։ Այդ նիստում լսված Շարաֆեանի զեկուցումից պարզվեց, որ փախստականների դրութիւնը Գանձակի և Նոր-Բայազէտի շրջանում անմխիթար դրութեան մէջ է, մանաւանդ բժշկական տեսակէտից։

ՀՐԱՏԱՊ ՍՓՈՓԱՆՔ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

Տարիներ յետոյ, երբ վերածնված Մայր-Հայաստանի բեկորները թերթելու լինեն արդի մեր օրերին ստացվող սրտաշարժ գրութիւնները, որքան-որքան պիտի գոհ լինեն այն ջերմ վերաբերմունքից, որ այս օրվայ հայը, մեծ թէ փոքր, տածել է դէպի իր եղբայրակիցները։ Մի Ռուս (անունը չէ յայտնում) 10 ր. է ուղարկում Նամակի հետ՝ ասելով.

Այսօր մեր պսակադրութեան օրն է, ունեմ հացկերոյթ։ Մեր և հիւրերիս խղճի հանգստութեան համար նուիրաբերում եմ 10 ր., մեր գաղթականների մտատկարարման գործի համար։ Մի Ռուս։ 27 դեկտ. 915, Թիֆլիս։

Մի ուրիշը 100 ր. է ուղարկում Մոսկվայից մեր տաղանդաւոր բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեանի միջոցով, իր անունը մեզանից անյայտ պահելով։ Ալ. Ծատուրեան գրում է.

Ուղարկում եմ փոխադրել ձեզ 100 ր., յօգուտ ձեր ջանքերով ստեղծած այն ազգաշահ և ազգաշունչ գործի, որ կրում է «Հրատապ Սփոփանք Մայր-Հայաստանցիներին» ողբերգական անունը։ Այդ գումարն ես ստացայ իմ բարեկամ մի սրտացաւ հայից, որը ուզում է անյայտ մնալ։ Սակայն բարեկամիս ցանկութիւնն է, որ իր այդ փոքրիկ լուման դուք գործադրէք յատկապէս թաղթափման երեկոյին՝ բաց ձեր հայեցողութեան։ Ի հարկէ, ուզում է, որ այդ աւանդական խորհրդաւոր տօնին՝ սեղանի շուրջ բոլորած՝ զէթ մի թեթև սփոփանք ստանան մեր պանդուխտ փախստական Մայր-Հայաստանցիները։ ... Ալ. Ծատուրեան, 19 դեկտ. 1915 թ., Մոսկվա։

Ստացված են նուէրներ.

Դրամով՝

Եկատերինէ Բահաթրեանից (տ. Հ. Առաքելեանի միջոցով) 15 ր., մի ումից 10 ր., Հայրապետ Գաբրիէլեանից 20 ր., Գրիգոր Մանթաշեանից և Միքայէլ Կաֆիանից 10 ր., ատամնաբոյժ Կոնստանդին Վարձելեանից 5 ր., Զէյդէնկօյից՝ Սիմէօն Ստեփանեանից 5 ր. իր որդի Աղասու գերեզմանօրհնէքի փոխարէն, Մօսկվայից՝ Ալ. Ծատուրեանի միջոցով սրտացաւ մի անյայտից 100 ր.։

Իրերով՝

Քրիստափոր Մելիք-Մարութեանից՝ մի կապերտ, տիկին Ա. Թ.-ից՝ 5 բլուզ, մի կօստիւմ (2 կտոր) և մի խալաթ, Տէրմէզից՝ տիկնայք Լաւսիկ և Սօնիկ Աղասեաններից՝ «իրանց զարդերօրի բոլոր եղած չեղածը» մի սրտաշարժ գրութեան հետ՝ 2 կապոց զանազան զգեստ և 2 կտոր գերիացու։ Օր. Անահիտ Տէր-Իսրայէլեանից (3-դ անգամ) ձմերային 1 խալաթ, 1 բլուզ, 2 շապիկ՝ շըքեղօրէն կարված, որ յիշեցնում է՝

Ահա, եղբայր, քեզ մի դրօշ, որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ արտասուքով լուացի։

Մոնդեան թաղթափման ընդհանուր ճաշկերոյթին հրաւիրվում են հայութեան բոլոր խաւերը։ Նոյն երեկոյին կայանալու է և տօնածառ։ Տ. Նազարեան

Ց. Գ.—Վանեցի հանգուցեալ տէր-Պօղոս քահանայ Ստեփանեանի այրին (Հայկաշ-Ձորի գիւղերից) իր երկու որբերին՝ Ստեփան (12 տար.), Մարթա (9 տար.) Տէր-Պօղոսեանին, որ Էջմիածնի որբանոցից տեղափոխել են ուրիշ որբանոց, կորցրել է։ Այսու խնդրում եմ՝ սրանց ուր լինելը հաղորդել ինձ։ Նոյն

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Թանգութեան դէմ

Նոր-Բայազէտ, 21 դեկտեմբերի

Տիրող ահռելի թանգութեան դէմ կռւելու համար տեղիս կառավարութիւնը խիստ միջոցների է դիմել, ի նկատի ունենալով չքաւոր դասակարգի տնտեսականը։ Գաւառի զանազան կողմերում բռնված են շատ հացահատիկներ, որոնք պէտք է ծախվեն սովկալոց՝ ոստիկանութեան որոշած գներով։ Հացատէրերը բոլորը անխտիր տուգանվել են, վճարելով զանազան գումարներ, նրա համար որ ուրացել են իրանց հաց ունենալը։ Գիւղական վաշխառուներից մէկը 900 ր. տուգանք տուեց իր 90 խալվար ցորենի համար, քանի որ իր ցորենի խալվարը 100 ր. էր գնահատել, մինչդեռ դա արժէր 40—50 ռուբլի։ Այդ բռնված հացերից շուկայ են հանվում հետզհետէ և էժան գներով՝ 2 ր. 60 կօպ.—3 ր. պուդը ալիւր վաճառվում կարիքաւորներին, հացթուխներին և այլն։ Սակայն, չը նայած այդ միջոցներին, դարձեալ շուկայում հաց չի երեւում։ Բայց երբ մէկը մի քանի խալվար ալիւր է բերում շուկայում ծախելու, խեղճերը վրա են թափվում, ինչպէս ոչխարը աղի վրա, կանայք, երեխաներ, ծերեր և տղաները բռնելով մի ժամում «փայ-փուշտ» են անում ալիւրը և խառնաշփոթը դառնում... Այնուամենայնիւ այդ միջոցը դեռ քիչ է հացի գինը մի որոշ կէտի վրա պահելու կամ էժանութիւնը ու լիութիւնը բերելու, որովհետեւ հացատէրերը ինչ օյինբազութիւնների ասէք դիմում են իրանց հացի մեծ մասը թաքցնելով՝ աւելի թանգ գներով ծախելու համար...

Սակայն եթէ ասենք՝ գաւառումս հաց չը կայ, կը սխալվենք, քանի որ տարվայ բերքը վատ չէր, ուստի ազգաբնակութեան կէսը և աւելին հաց ունի տարվայ համար, իսկ միւս կէսը՝ մի աննշան բացառութեամբ՝ կէս տարվայ համար։ Այնուամենայնիւ գնողները շատացել են նրա համար, որ օրէ-ցօր հացի գինը բարձրանում է և սովի նշաններ են երեւում, ուստի հաց ունեցողն էլ է գնում, չունեցողն էլ, և այսօրվայ գինը վաղվայ գնից աւելի ցածր է լինում...

Պէտք է աւելացնել, որ արդէն մեծ թանգութիւն է տիրում բոլոր առարկաների և մթերքների վրա, թէ տեղական արդիւնաբերականների և թէ ներմուծվող ապրանքների վրա, որպիսի թանգութեան դէմ անհրաժեշտ է ձեռք առնել աւելի ակտիվ միջոցներ... Որսորդ

Համաճարակ

Ղշլաղ, 26 դեկտ.

Շրջանիս գիւղացիութիւնն ենթարկված է Յովբեան փորձութեան և կրում է ցաւի ու վշտի ծանր հարուածները...

Գիւղերում տարածված են սուր վարակումներ։ Տիֆ ու դիզինտերիա, ծաղիկ ու կարմրուկ, սկարլատինա ու դիֆտերիտ—ազատ ու անարգել մասսայական կոտորած են առաջ բերում մոռացված ու խուլ աշխարհում։

Բժշկական շուտափոյթ օգնութեան գործը մոռնված է պատահականութեան։

Բնագաւառիս 1200 քառ. վերստ տարածութեան վրա ապրող մօտ 50,000 ազգաբնակութեան առողջապահութեան անմիջական հոգսն ընկած է միայն մի բժշկի վրա, որ, հակառակ իր եռանդին, ժողովրդական ձգտումներին ու բարեսրտութեան՝ ֆիզիքապէս անկարող է նետվել այնտեղ, ուր բռնկվում է վարակումը, հասնել այնտեղ, ուր կայ բժշկի խիստ պահանջ, որով հնար կը լինի մեղմել ընդհանուր համաճարակը և թեթևացնել հիւանդի տանջանքները։

Գիւղի սանիտարական հսկողութիւնը բարձի թողի է արված։

Թոյնատարած միկրօբը տարածվել է ամեն տեղ, գտել է բազմանալու ու հարուածելու հարազատ միջավայր, ապրելու և մահացնելու միջոց ու կարողութիւն։

Ամեն օր գեղջուկի հիւղում սուգ ու շիւան, լաց ու կոծ։ Ամեն օր լսվում է «ցասման ժամի» զուժկան ղօղանջը։

Ամենուրեք կասկած ու վախ, ամենուրեք հիւանդագին տրամադրութիւն... Մ.

ԳԱՆՁԱԿԻ ՆԱՀԱՆԳՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Օգոստոսի 15-ից նոյեմբերի 15-ը)

Գանձակ, 27 դեկտ.

Ամսիս 8-ին նահանգական վարչութեան մէջ, նահանգապետի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ Առողջապահական Յանձնաժողովի նիստը։

Նահանգական բժիշկը ի միջի այլոց զեկուցեց ի գիտութիւն ներկաների՝ նահանգում տեղի ունեցած (օգոստ. 15-ից մինչև նոյեմբեր 15-ը) սուր վարակիչ հիւանդութիւնների մասին։

1) Խօլերայով եւ կասկածելի խօլերայից առողջացել են 73, մահացել 58. այս թւերից 110 դէպք տեղի է ունեցել փախստականների մէջ, իսկ տեղական ժողովրդից 21։

2) Բծաւոր տիֆից եղել է 34, որից առողջացել են 5, մահացել 2. մնում են 27, որոնցից զինուորականներ 3, տեղական բնակիչներից 31, որից փախստականների վերաբերեալ 25 հ.։

3) Որովայնի տիֆից 76 մնացածների հետ եղել են ընդամենը 458 հիւանդներ, որոնցից առողջացել են 312, մահացել 60 (13%)։ այս թւից զինուորականներ եղել են 234, առողջացել են 172, մահացել 24 (10%), մնում են 38. տեղացիներ 224, որոնցից փախստականներ 87. առողջացել են 140, մահացել են 36 (11%). մնում է 48։

4) Կրկնված տիֆ եղել է 14 դէպք. տեղացիներից 1, փախստականներից 13 դէպք, որոնցից առողջացել են 10, մահացել 4։

5) Արեւմտեան փորհարինք եղել է 231 դէպք, որոնցից փախստականներ 175. առողջացել են 154, մահացել 59 (25%), մնում են 18. այս թւից զինուորականներ եղել են 8։

6) Ծաղիկ հիւանդութիւնը տուել է 48 դէպք փախստականներից, որոնցից առողջացել են 22, մահացել 4, մնում են 22։

7) Քութէշից հիւանդացել են 7 տեղացիներից, որից 6-ը առողջացել են, 1 մահացել։

8) Կարմրուկից տեղացիներից հիւանդացել են 14, որից մահացել են 4 (28%). Մնացածը առողջացել են։

9) Կարմիր քամուց հիւանդացել են 59, որոնցից զինուորականներ 51, տեղացիներից 8 հոգի։ Գ. Ք. Թ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխանուհի Տատիանա Նիկօլայեւնայի անուան կօմիտէի փոխնախագահ Վ. Նիկիտինի միջոցով Մեծ Իշխանուհի Տատիանային էր ուղարկել տեղական հայ ապաստարանների որբ երեխաների ձեռքի աշխատանքներից մի քանի նմուշներ։ Այժմ Մեծ Իշխանուհին այդ առիթով հեռագրում է հետեւեալը.

Սրբազան Մեսրոպ, Իմ կօմիտէտի նախագահի զեկուցումից տեղեկանալով ձեր կրած աշխատանքների մասին հայկական հայրենակցական ապաստարանի կառավարութեան վերաբերմամբ ի բարօրութիւն Իմ սրտին մօտ ազգաբնակութեան, որը վնասվել է պատերազմի աղէտներից, յայտնում եմ ձեզ և յանձնարարում յայտնել ապաստարանի սաներին, որոնց աշխատանքները յանձնված են Ինձ, Իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը։

Յանձնելով Ինձ ձեր աղօթքներին, մնում եմ առ ձեզ անփոփոխ բարեացակամ։ ՏԱՏԻԱՆԱ

Վրաստանի նոր էկզարխ արքեպիսկոպոս Պլատոնը այստեղ սպասվում է յունվարի կէսերին։ Լուրերի համաձայն, նա Կիեւից արդէն մեկնել է Պետրօգրադ։

«Батумскій День»-ը հաստատ աղբիւրներից հաղորդում է, որ աջարացիների գործի քննութիւնը, կովկասեան բարձր իշխանութեան հրամանով, դադարեցված է։

Դեկտեմբերի 26-ին առաւօտ պատրիարք Մար Շիմոն-Բենիամինը Պարսկաստանի ռուսաց փոխ-հիւպատոս Կիրսանովի հետ միասին այցելեց Սիօնի տաճարը և էկզարխատունը։

Քաղ. դուման երկուշաբթի օրվայ իր նիստում որոշեց, կեանքի թանգութեան պատճառով առաջիկայ յունվարի 1-ից աւելացնել քաղաքային տան բոլոր ծառայողների ռոճիկը և դրա համար քաղաքային

[illegible]

կերներ: Այս №-ում զետեղված են մի շարք հետաքրքրական յօդուածներ. Մանդինեանի մի կիսատ յօդուածը «Նոր բարոյականը» վերնագրով, վաստակաւոր դերասան Գէորգ Չմշկեանի յիշողութիւնները Մանդինեանի մասին՝ որպէս դերասանի և այլն և այլն: «Տարազի» այս №-ը մի անգամ ևս գալիս է ապացուցելու, թէ խսկապէս ինչ եռանդի տէր է Տիգ. Նազարեանը, որ այնքան գործերի մէջ կարողացել է այսպիսի շքեղ № բաց թողնել:

◆ Երկուշաբթի առաւօտեան վախճանվեց քաղ. դումայի իրաւասու Ս. Վ. Նունուֆարեանը: Քաղ. վարչութիւնը որոշել է ամբողջ կազմով ներկայ լինել հանգուցեալի հոգեհանգստին և թաղմանը, դագաղի վրա պսակ դնել և ցաւակցութիւն յայտնել ընտանիքին: Իրաւասուի պաշտօնում նրան փոխարինելու է Փորաքովը:

◆ Հայաբարի Հասարակական ակումբի աւագների խորհուրդը դեկտ. 28-ի իր արտակարգ նիստում ակումբի խորհրդի անդամ Ս. Մ. Նունուֆարեանի մահվան առիթով որոշել է հոգեհանգիստ կատարել, պսակ դնել հանգուցեալի դագաղի վրա, թաղման օրը իբրև սգի նշան փակել ակումբը, թաղմանը ներկայ լինել աւագների ամբողջ կազմով և հանգուցեալի յիշատակը յաւերժացնելու համար առանձին խորհրդակցութիւն ունենալ:

◆ Դեկտ. 25-ին Թիֆլիսի վաճառականական լազարեթում, վերջինիս կոմիտէի միջոցներով, տօնածառ սարքվեց: Զինւորները ուրախ երգում, հրճվում, մի քանիսը նոյն իսկ պարում էին: Տօնածառի երեկոն անցաւ շատ ուրախ, որից յետոյ հիւանդ և վիրաւոր զինւորներին և հիւանդանոցի ծառայողներին միրգ բաժանվեց:

◆ Ղարաբաղի «Եղբայրական Օգնութեան» կոմիտէն, ինչպէս երեւում է մեր ստացած հաշւից, 1915 թ. մարտի 1-ից մինչև նոյեմբերի մէկը մուտք ունեցել է 4134 ր. 9 կ., իսկ նախկին մուտքը, որ ունեցել է կոմիտէն իր գոյութեան օրից, 5962 ր. 92 կ. աւելացրած սրա վրա, կոմիտէի ընդհանուր մուտքը հաւասարվում է 10,097 ր. 1 կոպէկի: Սրանից ծախք ունեցել է կոմիտէն 7944 ր. 39 կ.: Առ 1-ն նոյեմբերի կոմիտէի գանձարկղում մնում էր 2252 ր. 66 կ.:

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳՐԱԿԱՆ.. ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

«La Guerre actuelle et le Socialisme», essai Historico-critique, par Georges Karadjian, privat-docent à l'université de Genève.

(«Ներկայ պատերազմը և Սօցիալիզմը», պատմա-քննական ակնարկ Գէորգ Ղարաջեանի, պրիվատ-դօցենտ Ժընեվի համալսարանի)

II

Գրքի երկրորդ մասը կատարեալ մեղադրական ակտ է, ուղղված ինտերնացիօնալը կազմող սօցիալիստական կուսակցութիւնների ղեկավարող շրջաններին: Առաջ բերելով սօցիալիստական կօնգրէսների որոշումները, քննելով հանգամանօրէն և պարզելով այն խոր քաղաքական և սօցիալական պատճառները, որոնք պատմականօրէն բացատրում են սօցիալիստական ինտերնացիօնալի անպատրաստութիւնը և թուլութիւնը համաշխարհային պատերազմը խանգարելու գործում, հեղինակը գալիս է այն եզրակացութեան, որ միջազգային պրօլետարիատի համերաշխութիւնը և գիտակցութիւնը այն աստիճան զարգացման չէր հասած, հետեւապէս և նրա համագործակցական ակցիան համաշխարհային մասշտաբով տեղի չունեցաւ, որպէսզի այս ահռելի պատերազմի առաջն առնվէր:

Բոլոր սօցիալիստական կուսակցութիւնները խիստ քննադատութեան են ենթարկվում, առանձնապէս երկարօրէն կանգ է առնում հեղինակը գերմանական և աւստրիական սօցիալ-դեմօկրատիայի վրա, որին և նուիրված է գրեթէ գրքի հինգերորդ մասը: Հեղինակը գտնում է, որ սօցիալիստական կուսակցութիւններից միայն իտալականը և ռուսականը հաւատարիմ մընացին ինտերնացիօնալի կօնգրէսների որոշումներին, իսկ միւսները աւելի կամ պակաս չափով շեղվեցին սօցիալիզմի տակտիկական և նոյնիսկ տեսական սկզբունքներից: Նրանցից շատերը տարվեցին օպպօրտիւնիզմով: «Union sacée, Burgfriden» բուրժուական լօզունգը փոխարինեց սօցիալիզմի դասակարգային կռւի հիմնական ըսկզբունքին: Նրանք պրօլետարիատի և ժողովուրդների շահերը նոյնացրին միլիտարիստ և իմպերիալիստ պետութիւնների և իշխող դասակարգերի շահերի հետ, նացիօնալիզմը յաղթանակը տարաւ ինտերնացիօնալիզմի վրա. ահա թէ ինչումն է կայանում ինտերնացիօնալիզմի տրագիզմը:

Չը նայելով ինտերնացիօնալի ներկայ կրիզիսին, հեղինակը ուժեղ փաստաբանութեամբ՝ պատմական դիտողութիւններով և հիմունքներով՝ ներշնչում է ընթերցողին համոզումն և հաւատ դէպի պրօլետարական միջազգային ակցիան, որից, ըստ հեղինակի, կարելի է միայն սպասել մարդկային հասարակութեան ազատագրումը նրան ըսպառնացող վտանգներից: Արդարև այսօր այդ վտանգը շատ մեծ է: «Այսօր արդարև ամենուրեք հնչում է «մարդկութիւնը վըտանգի մէջ է» աղաղակը, ինչպէս ֆրանսիական մեծ յեղափոխութեան ժամանակ հնչեց «հայրենիքը վտանգի մէջ է» աղաղակը: Ներկայ մօմենտին, համաշխարհային այս աղէտի օրով, խօսքը ոչ թէ այս կամ այն ժողովրդի անկախութիւնը պաշտպանելու մասին է միայն, այլ և ամբողջ սօցիալական դեմօկրատիայի բարձրագոյն շահերի, եւրօպական դեմօկրատիայի ձեռքով նուաճած սօցիալական և քաղաքական ազատութիւնները պաշտպանելու մասին»:

Գիրքը վերջանում է հետեւեալ նշանակալից խօսքերով.

«Երկուսից մէկը: Կամ մարդկութիւնը դուրս կը գայ այս պատերազմից ճորտացած և այլանդակված (abrutie) կապիտալի ջանքերի շնորհիւ, կամ թէ նա կազատագրվի և կը վերակազմվի նոր հիմունքների վրա՝ աշխատանքի ակտիվ միջամտութեան շնորհիւ: Այս երկու ալտերնատիվից ընտրեցէք մէկը կամ միւսը»:

Շատ ցաւում եմ, որ չեմ կարողանում աւելի քաղուածքներ անել այդ գեղեցիկ գրքից. ժամանակն և հանգամանքները թոյլ չեն տալիս. չեմ մոռանում այն պարագան, որ անհնար է ամեն տեսակ քաղուածքներ բերել ներկայ պայմաններում:

Սակայն մի նկատողութիւն թոյլ կը տամ ինձ անել: Գրքի մէջ ոչինչ յիշատակված չէ Թիւրքիայի և նրա կատարած դերի մասին այս պատերազմի ժամանակ: Ինչո՞վ բացատրել: Արդեօք նրանո՞վ, որ հեղինակը կողմնակից է Թիւրքիային. ո՛չ. այդ անկարելի է. հեղինակի անաչառ քննադատական ոգին, նրա անհաշտ թշնամի լինելը ամեն տեսակ բռնութեան, որ երեւում է նրա գըրքի ընդհանուր ուղղութիւնից, կարելի է ասել գրքի ամեն մի էջից, այդպիսի ենթադրութիւն թոյլ տալ անարդար կը լինէր: Բայց և այնպէս այդ հարցը մնում է անորոշ՝ ընթերցողի համար:

Ռուսահայերի ազգային դատի վերաբերեալ գրքում կայ 1—2 էջ, բայց նրանց այս պատերազմին բռնած դիրքի մասին կայ մի ուշագրաւ նկատողութիւն, որը ամբողջապէս և հարազատութեամբ անհնար է առաջ բերել.

«Ամբողջ Ռուսաստանում և Կովկասում տեղի ունեցաւ հայ կամաւորական մեծ շարժում. հազարաւոր հայ կամաւորներ գնացին պատերազմադաշտ կռւելու ռուսական զօրքերի հետ թիւրքերի դէմ և «ազատելու» իրանց թիւրքահայ եղբայրներին: Անհեթեթ անել Թիւրքաց-Հայաստանը Ռուսաստանին և հիմնել «ազգային աւտօնոմիա» (չափերոնները բնագրումն են), ահա այն օրակարգը, որը ոգևորում է այսօր բոլոր հայերին»:

Հեղինակն ապա ասում է, թէ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ բոլոր ժողովուրդները կազատվեն բոլորովին այդ հիպնօզից: Այս տողերը սրտամաշ, խոր մտածմունքների առիթ են տալիս ընթերցողին, մանաւանդ ներկայումս ամբողջ մի ժողովրդի բնաջնջումից յետոյ... Չը մոռանանք, որ գիրքը գըրված է եղել մինչ այս թ. ի մարտ ամիսը:

Այս և թէ Թիւրքիայի վերաբերեալ վերոյիշեալ նկատողութիւնով փակում եմ խօսքս գրքի մասին, կրկին և կրկին ցաւ յայտնելով որ անկարող եղայ աւելի ընդարձակօրէն ծանօթացնելու նրա հետ ընթերցողին:

Ա. Գ.

Leysen (Շվէյցարիա)

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպերա

Գեղարուեստական մեծ հաճոյք պատճառեց դեկտ. 28-ին Արքունական Թատրոնում «Աիդա» օպէրայի ներկայացումը, որ ըստ ամենայնի աջող էր թէ անսամբլով, թէ բեմայարդարումով և թէ օրկէստրի շնորհիւ, որի ղեկավարութիւնը այդ գիշեր տաղանդաւոր Պազօվսկիի ձեռքումն էր:

Չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ տիկին Բրունին անհամեմատ սազում է թէ խաղի և թէ ձայնական կողմից՝ Աիդայի դժուար կատարելի դերը, քան միւսներին ներկայ օպէրային խմբի մէջ: Աիդայի հոգեբանական ու դրամատիկ դերը երգչուհին կատարում է օրինակելի ու շնորհալի կերպով և մարդ զարմանում է, թէ որտեղից է այնքան ուժեղ ու անսպառ ձայնը նրա փոքր կրծքում...

Ռադամէսի դերը այդ գիշեր ներկայացնում էր առանձին հետաքրքրութիւն, ի նըկատի ունենալով որ նրա մէջ հանդէս պէտք է գար առաջին անգամ յայտնի տէնօր Մօսինը, որի անունը արդէն գրաւական էր այդ դերի աջող կատարման: Եւ, յիրաւի, տաղանդաւոր տէնօրը իր ուժեղ ձայնով ու անթոնագրօսիկ խաղով, շնորհալի կերպով տանելով իր դերի նուրբ տեղերը ապացուցեց, որ Ռադամէսի դերը ամենայն վստահութեամբ նա կարող է մուծել իր առանց այն էլ հարուստ ռեպէրտուարի մէջ:

Այնուհետև յիշենք Թագուհու դերում տ. Սպտկօյին, որ բաւական անչեղ ու բաւարար կերպով խաղաց այդ պատասխանատու դերը, Շվէցին (քրմապետ), Պօլեաէվին (Աիդայի հայրը), որոնք գեղեցկացնում էին այդ երեկոյի աջող անսամբլը:

Թատրոնը ծայրէ ծայր լցրած հասարակութիւնը բուռն ծափահարութեամբ էր ընդունում բո լոր դերակատարներին և Պազօվսկիին բեմ կանչեց:

Այս տօնական ներկայացումներին Արքունական Թատրոնում միշտ ներկայ է լինում մեծ բազմութիւն: Ռեցէնզէնտ

ՄԱՄՈՒԼ

Վրաց «Սաքարթվելօ» լրագիրը յաճախ մեղադրում է վրաց դեմօկրատ տարրերին այն բանում, որ սրանք նախանձախնդիր չեն հայրենիքի պաշտպանութեան և որ աւելի նպաստում են նրա քայքայվելուն, օտարների ձեռքն անցնելուն, քան պաշտպանելուն:

«Սախալխօ Փուրց.» վրաց լրագիրը այդ առիթով ի միջի այլոց ասում է.

Չափից դուրս կամակոր մարդիկ են, եթէ աւելին չասենք, «Սաքարթ.» լրագրի ղեկավարները: Ահա եօթերորդ ամիսն է լրանում, որ այդ լրագիրը լոյս է տեսնում, բայց մինչև օրս էլ պարզ չէ ասել, թէ ի՛նչ է ուզում և ի՛նչ ձգտում ունի նա: Երևի նա կարծում է, թէ ուրիշների գործելակերպը և մտքերը քննութեան առնելը երեւան կը հանէ իր դրական կողմերը: Սակայն բացասական քննադատութիւններով աշխարհիս երեսին դեռ չէ կազմվել և ոչ էլ այսուհետև կը կազմվի ոչ որևէ կուսակցութիւն և ոչ էլ ուղղութիւն: Բայց «Սաքարթվելօն» իր այս դրական ծրագրի յայտնագործումը թողնելով՝ լաւագոյն է համարում դեմագօգիական միտումներով յօրինել այնպիսի բաներ, որ ոչ մէկի մտքով անգամ չէ անցել:

Առաջ բերելով ապա «Սաքարթվելօյի» այդ առիթով տպած յօդուածներից կտորներ, «Սախ. Փուրց.»-ին շարունակում է.

Ճշմարիտ էք դուք, պարոններ. եթէ մենք ինքներս միջոցներ ձեռք չառնենք և չը պաշտպանենք մեր երկրի ամբողջութիւնը, թերևս կը գայ այնպիսի մօմենտ, երբ ամբողջ Վրաստանը «քամատարվի», և այն ժամանակ պատրիօտական ադաղակներով և պատմական իրաւունքների վրա մատնացոյց լինելով այլևս ոչինչ չէք գտնիլ: Սակայն ովքե՞ր են Վրաստանի այդ վաճառողները: Ե՞րբ կամ որտեղ լսեցիք մեզանից, թէ հարկաւոր է մեր երկիրը էտնօգրաֆիապէս գունաւորել: Մենք անկարելի ենք համարել մի թզաչափ անգամ կորցնել Վրաստանի տէրիտօրիայից. սրա համար կռւում ենք մեր ծննդեան օրից, և մի՞թէ այն աստիճան ընկանք, որ «Սաքարթվէլօն» մեզ բացատրի մեր տէրիտօրիայի ամբողջութեան նշանակութիւնը: Մենք կարևոր ենք համարում Վրաստանի ամբողջութեան պաշտպանութիւնը, այն ամբողջութեան, որին վտանգ է սպառնում ո՛չ թէ «ազգային սօցիալիստների» կողմից, այլ այն պարոնների կողմից, որոնք տանը քամատար են անում իրանց մայրենի հողը, իսկ դուրսը «եռևի դռների» քաղաքականութիւն են բանեցնում. դրանց շատ մօտիկ բարեկամ է և «Սաքարթվէլօ» լրագիրը: Վրաստանի տէրիտօրիան խորտակել և խորտակում են ոչ թէ «ազգային սօցիալիստները», այլ նրանք, որոնց ձեռքումն է այսօր մեր երկրի հողը և որ այսօր դուրս են բերում առւծախ:

Չեր վերաբերմունքի հասցէն շփոթել էք, Վրաստանի վաճառողները, այս խօսքի ուղղակի և անուղղակի նշանակութիւնով, որոնեցէք ձեր շուրջը, այնտեղ աւելի շուտ կը գտնէք: Որոնեցէք ոչ թէ «ազգային սօցիալիստների» մէջ, այլ այն փսեմափայլ կոչումի մէջ, որը շատ վաղուց է, որ վաճառում է Վրաստանը թէ մաս-մաս և թէ ամբողջ կտորներով:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Գուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ՍՈՒՐԻՕՅՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.:
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի կոկորդի և քթի հիւանդութ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հիւնդ. և շաւռթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.:
ԻՐԻԿՈՒՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.: Զբաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—232

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԳՈՒՐԳԵՆ ՀԱՅԿՈՒՆ՝Ի
„Գաղթականի հովեր“
ՊՈԷՄ, Գ. 40 Կ.
Հրատարակութիւն ՊԵՐՃ ԳԱՅՖԷՃԵԱՆԻ
Դիմել՝ Тифлисъ, почтовый ящикъ № 122
(օ. մ.) 968. 5—1

ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО,
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО“
М. ДЕЛАМУРЕ.
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ
И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ.
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ
ВСЕГО КАВКАЗА
ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ
ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3.
ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.
781. 30—19 (չ. 4.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ
ՄԱԿ. ՉՄՇԿԵԱՆԻ
1916 Թ. ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
Չը նայելով ամեն բանի թանգութեան, գները չեն աւելացված:
«Ծոցինը» 20 կ., «Սեղանինը» 30 կ.
Պատուէրները առանց կանխավճարի մնում են անկատար, և որպէս զի ժամանակին ստանան, պէտք է շտապեն վաղօրօք յայտնել:
Հասցէն՝ Թիֆլիս, ՄԱԿԱՐ ՉՄՇԿԵԱՆ
(ե. կ.) 883. 10—10

Առեւտրի եւ Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան հսկողութեան ներքոյ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տելեֆօն № 9—76.)
Խնդիրների ընդունելութիւնը յունվարի 1-ից: Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից: Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատնից:
(ա. օ.) 955. 25—4

«ՄՇԱԿԻ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ ԾԱԽՎՈՒՄ Է
Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ կազմած
ՍԱՍՈՒՆԻ ՔԱՐՏԷԶԸ
փոքրադիր: Հատը 5 կոպէկ: Ծանրապարհածախքով հատը 8 կ.: Գումարով գնողներին զեղչ

Нива
Еженедѣльный иллюстрированный журналъ, ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1916 г.
ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:
52 №№ журнала: повѣсти, разск., картины, рисун. въ краск., иллюстраціи съ театра военн. дѣйствій.
52 КНИГИ, отпечатаныя четкимъ шрифтомъ, въ которыя войдетъ:
12 КНИГЪ ЕЖЕМѢСЯЧН. ЖУРНАЛА „ЛИТЕРАТУРНЫЯ и ПОПУЛЯРНО-НАУЧНЫЯ ПРИЛОЖЕНІЯ“.
40 книгъ „Сборника Нивы“, содержащихъ:
ВТОРУЮ СЕРІЮ ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ
Д. Н. МАМИНА-СИБИРЯКА.
ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ
Н. Г. ГАРИНА-МИХАЙЛОВСКАГО.
НОВЫЯ посмертныя сочиненія А. П. ЧЕХОВА.
Романъ Шарля Де-Костера: „БИБЛІЯ БЕЛЬГІИ“ („Уленшпигель“)
2 новыя спец. карты театра воен. дѣйствій двухъ фронтовъ: западнаго (русскаго) и западно-европ., подъ ред. проф. Ю. М. Шокальскаго.
12 №№ „Ежемѣсячныхъ новѣйшихъ модъ“,
12 листовъ выкроекъ и рисунк. рукодѣльн. работъ.
1 „ОТРЫВНОЙ ЕЖЕМѢС. КАЛЕНДАРЬ“ на 1916 годъ
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА «НИВЫ» со всѣми приложеніями на годъ:
Въ Петроградѣ: Безъ доставки 8 р. 50 к. Съ доставкою 9 р. 50 к. Съ перес. по всей Россіи 10 р. Допускается разсрочка.
Новые подписчики, желающие получить первую серію (18 кн.) Мамина-Сибиряка, доплачиваютъ 3 р. 50 к., съ перес. въ Европ. Россіи.
Адресъ: Въ Контору журнала „НИВА“, Петроградъ, улица Гоголя, № 22.
(չ.) 903. 4—4

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.